

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

149 - CHANUKAH, TORAH AND SECULAR WISDOM

PART 1 - LIGHT, MORALITY AND CHOCHMAT YEVA'NIT

OU ISRAEL CENTER - FALL 2019

A] THE PARADOX OF THE GREEKS AND SECULAR WISDOM

1. יַפֶּת אֱלֹקִים לְיֶפֶת וַיִּשְׁכֶּן בְּאֹהֲלֵי שֵׁם ...

בראשית ט:כו

Noach gives the beracha of beauty to Yefet and then states - 'and HE shall dwell in the tents of Shem'.

2. יפתי יי ליפת וישרי שכינתיה במשכני שם....

אונקלוס בראשית פרק ט פסוק כז

3. וישכון באהלי שם - ישרה שכינתו בישראל

רש"י שם

Rashi, following Targum Onkelos, understands that God will dwell in the tents of Shem - ie to the exclusion of Yefet.

4. וישפר יי תחומיה ד'יפת ויתג'ירון בניו וישרון במדרשא ד'שם ויהי כנען עביד להון

תרגום יונתן בראשית פרק ט פסוק כז

Targum Yonatan however understands that the verse means that Yefet is given special beracha as long as he (ie Yefet) dwells in the tents of Shem - ie in connection with Shem.

5. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יוונית ... מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל? אמר קרא (בראשית ט) יפת אלהים ליפת וישכן באהלי שם - דבריו של יפת יהיו באהלי שם

מגילה ט:

צ + יון = ציון Thus a Sefer Torah could be written ENTIRELY in Ancient Greek and be kosher!

6. א בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ: ב והארץ היתה תהו ובהו וחשך: על-פני תהום ורוח אלקים מרחפת על-פני המים: ג ויאמר אלקים יהי-אור ויהי-אור: ד וברא אלקים את-האור כי-טוב ויבדל אלקים בין האור ובין החשך: ה ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי-ערב ויהי-בקר יום אחד

בראשית א-ה

The beginning of creation focuses on the creation of light - even though the sun and moon had not yet been established.

7. וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל - ... ראכו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים וכדלילו לזדיקים לעתיד לזכא

רש"י בראשית א:ד

Rashi writes that the original non-physical light was set aside exclusively for the tzaddikim in the future.

8. ... שלשים ושש שעות שימשה אותה האורה שנבראת ביום הראשון שתים עשרה בערב שבת ושתיים עשרה בלילי שבת ושתיים עשרה בשבת. והיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו ...

ירושלמי ברכות ה-ה (דף יב טור ב)

The Original Spiritual Light burned for Adam and Chava for 36 hours and it gave them both total insight.

9. ומדליקין בחנוכה ל' נרות ... ולמה ל' נרות? רמז ל' שעות ששימשה האור כזמעה בראשית

רוקח - הלכות חנוכה

Our 36 candles are a reference back to that light.

10. ויקרא אלקים לאור יום - אלו מעשיהן של צדיקים

בראשית רבה ג:ח

The Midrash associates the naming of Light with the deeds of the Tzaddikim.

11. אור זרע לצדיק ולְיִשְׁרָיִלָב שְׁמָחָה

תהילים צ"ז:יא

In Tehillim too, Light is sown for the tzaddikim

12. אמר אביי: לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל יום, שנאמר (ישעיהו ל"ח) אֲשֶׁרִי כָל-חֹכֵי לְךָ - ל"ו בגימטריא תלתין ושיתא הוו

סוכה מה:

And, appropriately, there are 36 Tzaddikim in the world who connect to this Light.

13. והארץ היתה תהו - זה גלות בבל ... ובהו - זה גלות מדי ... וחושך - זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן ....

בראשית רבה פרשה ב' ד' ר"ש בן

The Greeks represented 'Darkness' more than other exiles since they attacked the very roots out our spiritual connection to the Original Light - Shabbat, Milah, Torah. They attacked 'tzidkut' - taking this world and rising above materialism.

14. וְאֵרָא וְהִנֵּה רֹיחַ סַעֲרָה בָּאָה מִן-הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחֲשָׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ

יחזקאל א':ד

The prophet Yechezkel has his vision of 'Chashmal' with light shining around it.

15. ונגה לו סביב דא איהו מלכות יון דסחרא לון נוגה ולא בהו נגה דכתיב בהו סביב

זוהר חדש פרשת יתרו דף סג עמוד ב

Fascinatingly, this light is understood by the Zohar to represent the Greeks!! They have light AROUND but not in them.

16. אשר אין בה מום (במדבר י"ב) דא מלכות יון דאינון קריבין לארחי מהימנותא

זוהר כרך ב' פ' פקודי רלו.

The Greeks are CLOSE to Emunah but not there. They are not Tzadikim but have a certain potential for tzidkut.

17. נגה לו סביב ... מהכא אוליפנא דאף על גב דלית סטרא דא אלא סטרא דמסאבו נגה לו סביב. ולא אצטריך ליה לבר נש לדחייא ליה לבר. מ"ט - בגין דנגה לו סביב. סטרא דקדושה דמהימנותא אית ליה ולא אצטריך לאנהגא ביה קלנא. ועל דא אצטריך למיהב ליה חולקא בסטרא דקדושה דמהימנותא

זוהר כרך ב' פרשת ויקהל דף קצד עמוד ב

As such the Zohar instructs us not to reject the Greeks entirely, because of their potential.

18.

הזה להנהגה, עד שהקדמונים הביאו בספריהם מדברי חכמיהם, אך בשורש חכמתם הוא מינות גמורה. וכתבו שנמצא אחר כך על אריסטו הראש שלהם, שהיה מלא תאוות ותועבות, וזהו שאחר כך כתוב ופרסה לא הפריסה, שבשורש יש לו הטומאה בסימן הנגלות... (שמיני ח)

אשר אין בה מום, זו מלכות יון, וכן איתא בזוהר החדש יתרו, נוגה לו סביב דא מלכות יון, דסחרא ליה נוגה וכו', בגין דלית בכל מלכוון דאינון קריבין לאורת מהימנותא כוותיה וכו', והיינו שהם בחכמת יונית העמידו דרך ישד במדות, מה שנאה בעולם

פרי צדיק פ' שמיני ח'

Rav Tzadok Hakohen learns that Greece represents external light - intellect without morality; wisdom without obligation.

19. אַנְי חוֹמָה וְשָׂדֵי כְּמִגְדְּלוֹת ..... (שה"ש ח"י) אני חומה - אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אנו חומה ונעמיד מצות ומעשים טובים כחומה

שיר השירים רבה פרשה ח

The Jewish people are a Wall of morality.

20. יונים נקבצו עלי אזי בימי חשמנים ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים .....

מעוז צור

In Maoz Tzur we sing that the Greeks broke down our wall.

21. לפנים ממנו סורג גבוה עשרה טפחים. ושלוש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלכי יון. חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות .....

משנה מידות ב'ג

The Greeks made 13 breaches in the 'Soreg' which was the dividing fence between the area of the Temple open to non-Jews and the inner area open only to Jews. Chazal instituted 13 special places to bow in the Temple, parallel to the breaches made by the Greeks.

22. .... שהוא לתת מקום והצלל זין העוזדי כוכבים הנכנסין להתפלל צצית ה' וצין ישראל .... שצשציל כן היונים פרלו צו פרלות הואיל ונטעה להצדיל אותם מצוא יותר פנימי. ולכך כשחזרו ישראל וזכו לגדרם תקנו על כל גדר השתחוויה להודות לה' כי טוב

תוספות יום טוב מידות ב'ג

The Greeks tried to blur the distinctions between Jew and non-Jew - all part of intellect without morality.

23. בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם. וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם. והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ג

In his summary of Chanukah, the Rambam stresses the 'pirtzot' of the Greeks and the restoration of the Chashmonaim.

B] CHOCHMAT YEVANIT - FORBIDDEN FRUIT OR DESIRABLE WISDOM?

24. אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחאי אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש ... שאל בן דמה בן אחרותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: לא ימוש ספר התורה הזה מפיק והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית

מנחות צ"ט:

In this disagreement between R. Yishmael and R' Shimon bar Yochai, Rashbi rules that, actually, one can fulfil one's obligation to learn by a minimal amount at day and at night. R. Yishmael, however seems to give 'this Torah shall not leave your mouths ...' a very strict interpretation and, apparently, tells his nephew that he could never learn Greek Wisdom¹ (or could he ....?).

25. מהו ללמוד חכמת יונית - תימכה! וכי לא היה יודע דגזרו עליה? ולעיל פירשתי צריש רבי ישמעאל (ס"ד: ד"ה ארוה)

תוספות שם ד"ה מהו

Tosafot immediately raise a question. Surely, Chazal already prohibited the learning of Greek Wisdom much earlier. Why doesn't R' Yishmael simply prohibit it on that basis!?

1. There is a debate in the mefarshim as to what exactly Chochmat Yevanit is - see below. Many understand it as Greek philosophy. Some however understand it to be a type of linguistic rhetoric used in Greek debates which normal people did not understand. Some explain it as relating to astrology.

B1] THE ORIGINS OF THE PROHIBITION OF CHOCHMAT YEVANIT

26. כשצרו בית חשמונאי זה על זה, היה הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ. ובכל יום היו משלשים להם בקופה דינרין, והיו מעלים להם תמידין. היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית. אמר להם: כל זמן שעוסקין בעבודה אין נמסרים בידכם. למחר שילשלו דינרין בקופה, והעלו להם חזיר. כיון שהגיע לחצי החומה נעץ צפרניו בחומה, ונודעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. באותה שעה אמרו: ארור האיש שיגדל חזירים, וארור האדם שילמד את בנו חכמת יונית. .... וחכמת יונית מי אסירא? והתניא, אמר רבי: בארץ ישראל .... או לשון הקדש או לשון יונית! .... אמר: לשון יונית לחוד, חכמת יונית לחוד. וחכמת יונית מי אסירא? והאמר רב יהודה אמר שמואל משום רשב"ג: .... אלף ילדים היו בבית אבא, חמש מאות מהם למדו תורה, חמש מאות למדו חכמת יונית! .... אמר: שאני בית רבן גמליאל, שהיו קרובים למלכות .... של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יונית, מפני שקרובים למלכות

בבא קמא פב:

The Gemara records that, during the civil war between Hyrcanus and Aristobulus and siege of Yerushalayim, Chochmat Yevanit was instrumental in the terrible episode when Aristobulus sent up a pig to be offered as the korban Tamid! As a consequence, Chazal prohibited the teaching of Chochmat Yevanit. Nevertheless, there were always exceptions.

27. וכתב הרב המאירי ז"ל וז"ל: חכמת יונית אסורה ללמדה מפני שמושכת לבו של אדם והורסת הרבה מפנות הדת. וקרובי מלכות שלהם מצד שהם צריכים בה לכמה דברים בטכסיסי מלכיהם שהיו נמשכים אחר חקירת החכמה עד להרבה, ולא היו מקרבין כל כך אלא מי שהוא שלם בחכמות ודעתו צלולה בכל הדברים, הותר להם ללמדה. ואף החכמים השלמים שכבר מלאו כריסם בשר ויין רצה לומר התורה ותלמודה וסודות מצוותיה אין לך קרובים למלכות יותר מהם והרי נאמר (משלי ח:טו) בְּי מְלָכִים יִמְלְכוּ, מותר להם ללמדה כדי להשיב עליהם ולחזק הדת במסמרים לא ימוט. ע"כ

שיטה מקובצת מסכת בבא קמא פג.

The Meiri explains that the teaching of Chochmat Yevanit was prohibited as it has the potential to draw a person away from religious commitment. The two main exceptions for people who were permitted to learn Greek Wisdom were: (i) Jews working closely with the non-Jewish government who needed an understanding of their wisdom; and (ii) advanced Chachamim who had already mastered Torah and its secrets. In their case, the learning of Greek philosophy would actually strengthen their religious commitment. This may therefore have been the question of R' Yishmael's nephew.

28. בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו יונית

משנה מסכת סוטה פרק ט משנה יז

The Mishna records that the prohibition of teaching Greek Wisdom² came much later during the time of Titus!

29. ואם תאמר והלא בפולמוס של טיטוס גזרו כדאיתא צפ' צתרא דסוטה (מט) דגזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו חכמת יונית, ופולמוס של טיטוס היה בשעת חורבן ומלכות בית חשמונאי קדמו טוצא כדאיתא צפ"ק דע"ז (דף ט) דמלכות בית חשמונאי פסק צפני הבית מאה ושלוש. ותיירך ה"ר יעקב צרבי שמתון דמעיקרא גזרו ולא קיבלו מינייהו ולצוסוף גזרו וקיבלו מינייהו ועוד יש לומר דמעיקרא קאי בארור בעלמא ואי בעי לקבולי עלי' לטותא דרצנן שרי, ולצוסוף גזרו ואסרו לגמרי ...

תוספות מנחות סד:

Tosafot resolve the contradiction by explaining that the prohibition strengthened and became more accepted over time.

30. מתני' .... בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות ושלא ילמד אדם את בנו יונית ... גמ' ... שאלו רבי יהושע מהו שילמד אדם את בנו יונית. אמר להן ילמדנו בשעה שאינה לא יום ולא לילה דכתיב והגית בן יומם ולילה. .... רבי בא בריה דרבי חייה בר בא בשם ר' יוחנן מפני המסורות. רבי אבהו בשם ר' יוחנן מותר לאדם ללמד את בתו יונית מפני שהיא תכשיט לה.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוטה פרק ט

The Yerushalmi records the same discussion as we saw above in the Bavli with R' Yishmael. Here it adds a reason for the concern - that those who learn Chochmat Yevanit will assimilate with non-Jews and cease to be observant. It also adds that women should be taught such wisdom as this is in fact an added benefit and attraction for them.

31. מהו שילמד אדם את בנו חכמת יונית. בצבלי צמנחות (טו): גרסי' שאל בן דמה את ר' ישמעאל כגון אני .... וכי תימא וכי לא היה יודע דגזרו עליה ... ול"י דלא אסרו אלא שלא ילמוד את בנו מפני המסורות אבל הוא עלמנו שידע בעלמנו שלא יעבור ח"ו על דברי תורה שרי.

שיירי קרבן³ על תלמוד ירושלמי מסכת סוטה פרק ט

2. Although the wording here is simply 'Greek', many of the later mefarshim understand that this is a reference to Greek Wisdom - see below.

3. Rav David Naftali Hirsch Frankel, Berlin 18C (Korban Haedah)

32. אמרו ארור שילמד את בנו חכמת יונית ולא אמרו שילמוד חכמת יונית ..... ועוד אמרו שאלו את ר' יהושע מהו שילמד אדם את בנו חכמת יונית? אמר להם ילמדנו בשעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה. גם כאן לא הזכירו רק בנו

פ' ר' ישראל מטולדו⁴ על אבות ביד

A number of mefarshim note that the prohibition was only ever on teaching Chochmat Yevanit and never on a individual learning it if they felt confident that they could resist its negative impact.

B2] WHAT IS CHOCHMAT YEVANIT - PHILOSOPHY OR RHETORIC?

We saw above that many mefarshim explain Chochmat Yevanit as Greek philosophy. However, many others reject this and understand the entire discussion (and prohibition) as relating to something else entirely.

33. חכמת יונית - לשון חכמה שמדברים בו בני פלטיין ואין שאר העם מכירין בו

רש"י סוטה מט:

Rashi explains Chochmat Yevanit as a form of language used by politicians that no one else can understand!

34. שאלה: ומה ששאלת מה היא חכמת יונית אשר יתרחק האדם, ואם הם אותם ספרים המפורסמים בעולם כשמע טבעי ומה שאחר הטבע

.... ומזה נראה, שאין הספרים ההם בכלל גזרה זו, שאם מצד שהם כתובים בלשון יוני, הלשון לא נאסר, וכלם היו בקיאים בו. ואדרבה אמר (מגילה יח:) לעז יוני, לכל כשר. ואם מצד החכמה בעצמה, מהו זה שלעז להם הזקן ההוא? ולכן נ"ל, שחכמת יונית היא לדבר בלשון יוני בחידות ובלשון סתום, שלא יבינו אותו ההמון, רק אותם שלמדו והורגלו באותן החידות. .... אמנם ספרי הטבע המפורסמים לא מן השם הוא זה אבל ראוי לימנע מהם אם הם מתאמצים לעקור עקרי תורתנו הקדושה ....

שו"ת הריב"ש סימן מה ד"ה ומה ששאלת

The Rivash also takes this line. He rejects any suggestion that the concern could have been the Greek language itself (which everyone was familiar with and which Chazal praise!). He also rejects the understanding that the prohibition was Greek philosophy or science. Nevertheless, he warns that any such study should be undertaken with care and awareness of the need to avoid any studies which distance one from emunah.

35. ואמרו יונית, רוצה לומר חכמה יונית, לפי שהיו מכניס את הרמזים שבדבור, וכן דברים שאינם כפשוטם אלא יש להן ענין נסתר חכמה. .... והיה אצל היונים דברים מעין אלה מיוחדים אצל אומה זו שמשוחחים בהם מה שרוצים כעין רמזים וחידות .... אסרו שילמד שום אדם אותם הרמזים שהמצאו היונים לדבר בהם. ודבר זה אין לי ספק שנסתקע ולא נשאר ממנו בעולם היום לא מעט ולא הרבה!

רמב"ם על משנה מסכת סוטה פרק ט משנה יד

The Rambam also identifies Chochmat Yevanit as some form of ancient linguistic rhetoric which no longer exists. Thus the prohibition is not in force (and there is no halachic problem learning Greek philosophy!)

36. יש לבאר שבכל לשון איתא לשון פשוט שמדברין בו כל העם, ולשון צחות בחכמה שבו מדברין השרים. ומצינו בגמ' כה"ג בלשון יונית שיש לה חשיבות גדולה שהיה מותר לכתוב בו ספרים, כדאיתא במגילה (ח:). ואיכא לשון שנקרא חכמת יונית שאסרוהו רבנן, כדאיתא בב"ק (פב; ועי' פיהמ"ש לרמב"ם שלהי סוטה, ד"ה יונית). ומפרש ר' הלל דהלשון שהוא לשון הצחות בחכמתם, שאיכא זה גם בכל לשון, אסור. ואסרי לא רק לשון דחכמת יונית, אלא דכל לשון

שו"ת אגרות משה חלק י"ד ד סימן יא ד"ה והנה בפירוש

Rav Moshe Feinstein also agrees with this understanding, but learns that the prohibition continues to exist in relation to any language is communicated in that kind of style.

B3] HALACHIC CONCLUSIONS?

37. .... ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא משנה וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם. וזוה יקנה העולם הזה והעולם הבא חבל לא ללמוד שאר חכמות. ומ"מ מותר ללמוד צאקראי בשאר חכמות, ובלבד שלא יהיו ספרי מינים

רמ"א שולחן ערוך יורה דעה סימן רמו סעיף ד

4. Spain, 13/14C - talmid of the Rosh

The Shulchan Aruch rules that studying 'other wisdoms' is permitted only on a temporary basis. This raises a number of questions: (i) What does the Rema include in 'other wisdoms'?; (ii) Is he talking about study only for parnasa or also for other purposes?; (iii) If they are permitted, why only on a temporary basis and if they are forbidden, why is temporary study allowed?; (iv) What does 'temporary' mean?

38. ט וירץ עשו לקראתו וישקוהו, נקוד עליו. אר"ש בן אלעזר .... מלמד שנכמרו רחמיו באותה השעה ונשקו בכל לבו. אמר לו ר' ינאי אם כן למה נקוד עליו!! אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של אבינו יעקב של שיש וקהו שיניו של אותו רשע. ומה ת"ל לויבכו אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו

בראשית רבה (וילנא) פרשת וישלח פרשה ע"ט

The Midrash about Esav biting Yaakov's neck is well known. But is its underlying message in fact about the possibility of filtering secular learning in a way which enables us to gain from it, whilst not being affected negatively by it?

